

סוג הבחינה: א. בגרות לבתי ספר על-יסודיים
ב. בגרות לנבחנים אקסטרניים
מועד הבחינה: קיץ תשע"ה, 2015
מספר השאלון: 573,057203
נספח: מדרש תמונה לשאלה 6

גאוגרפיה ופיתוח הסביבה ארץ-ישראל והמזרח התיכון

2 יחידות לימוד
הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעתיים.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.
פרק ראשון – גאוגרפיה של ארץ-ישראל – (28x2) – 56 נקודות
פרק שני – גאוגרפיה של המזרח התיכון – (22x2) – 44 נקודות
סה"כ – 100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש:
(1) אטלס אוניברסיטאי חדש, הוצאת יבנה, משנת 1993 ואילך
(ללא המילון למונחי הגיאוגרפיה).
(2) אטלס כרטא – פיזי, מדיני, חברתי, כלכלי, משנת 1993 ואילך.
(3) אטלס כרטא אוניברסלי.
(4) אטלס ישראל החדש – האטלס הלאומי מהדורת 2008.
(5) מפה של ארץ-ישראל 1:250,000.
(6) מפה גאולוגית של ארץ-ישראל 1:250,000 או 1:500,000.
- ד. הוראה מיוחדת: כדי להמחיש את תשובותיך היעזר בסרטוטים, חתכים וגרפים, לפי הצורך.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמוחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

ה ש א ל ו ת

פרק ראשון — גאוגרפיה של ארץ-ישראל (56 נקודות)

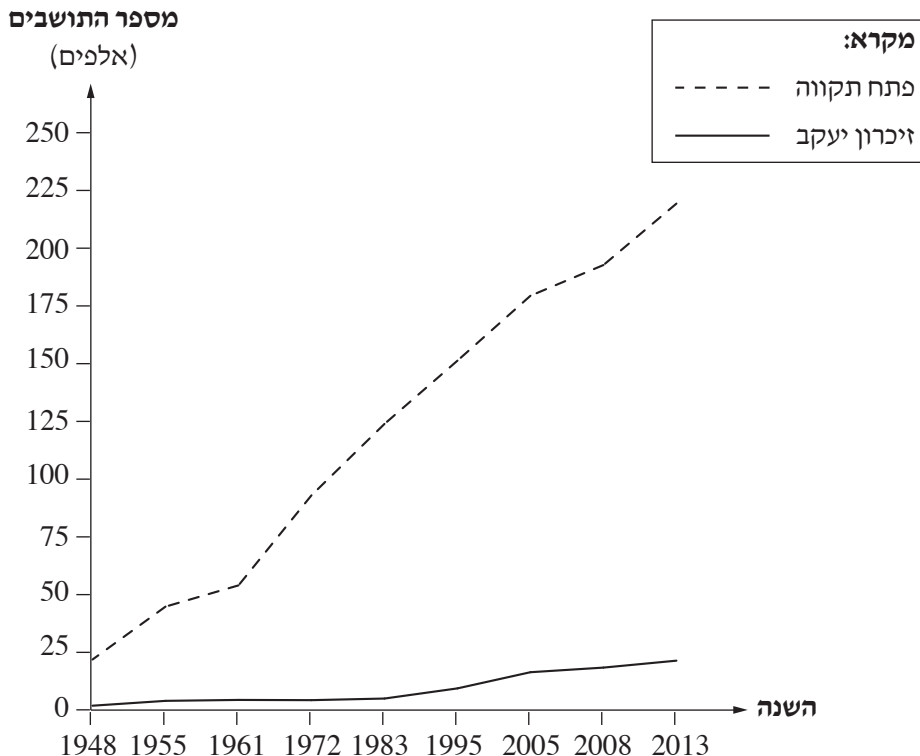
ענה על שתיים מהשאלות 1-7 (לכל שאלה — 28 נקודות; מספר הנקודות לכל סעיף רשום בסופו).

1. עיור המושבות

א. בגרף שלפניך מוצגים השינויים בגודל האוכלוסייה בשני יישובים, בפתח תקווה ובזיכרון יעקב.

על פי הגרף, תאר את ההבדלים בין שני היישובים במספר התושבים, ובקצב גידול האוכלוסייה. הסבר מהו הגורם העיקרי להבדלים האלה. (12 נקודות)

גודל האוכלוסייה בפתח תקווה ובזיכרון יעקב בשנים 1948-2013

(מתוך האתר wikipedia.org)

ב. תאר שלושה מאפיינים של המושבות בישראל, והסבר כיצד מאפיינים אלה אפשרו את

תהליך עיור המושבות. (16 נקודות)

/המשך בעמוד 3/

2. תמורות בכלכלת ישראל

קרא את הקטע שלפניך, וענה על שלושת הסעיפים א-ג שאחריו.

בשנת 2014 התרחשו שני מאורעות חשובים הקשורים לתעשייה בדרום הארץ: מפעל "ערד תעשיות טקסטיל" סגר את קו הייצור שלו בערד, וחברת "אינטל" העולמית החליטה לשדרג את המפעל שלה בקריית גת באמצעות השקעה כספית גדולה.

מפעל "ערד תעשיות טקסטיל" הוא חברת בת של חברת טקסטיל רב־לאומית. המפעל הוקם בעיר ערד בשנת 1976, ובמשך שנות פעילותו העסיק עובדים ממוגזרים מגוונים המתגוררים בעיר ובסביבתה. כ־95% מן התוצרת ייצא המפעל לשווקים באירופה ובארצות־הברית. כדי לייצל את העבודה ולהגדיל את התפוקה הוכנסו למפעל בשנים האחרונות טכנולוגיות ייצור מתקדמות, אך למרות זאת בשנת 2014 עבר הייצור לירדן, ורוב העובדים שהועסקו במפעל בערד פוטרו.

חברת "אינטל" היא חברה רב־לאומית בתחום התעשיות עתירות הידע. היא עוסקת בפיתוח של מעבדים למחשבים ובייצורם. מעבדים אלה משווקים למאתיים מדינות ברחבי העולם. בשנת 1974 פתחה החברה סניף בישראל, וכיום יש בארץ ארבעה מרכזי מחקר ופיתוח שלה – בחיפה, בקיבוץ יקום, בפתח תקווה ובירושלים, ושני מפעלי ייצור – בקריית גת ובירושלים. המפעל בקריית גת ישודרג, ומתוקף החוק לעידוד השקעות הון יזכה להטבות כספיות. עקב כך צפוי שיגדל מספר מקומות התעסוקה ביישוב.

(מעובד על פי כלכליסט וידיעות אחרונות)

- א. הסבר שלושה מן המושגים המסומנים בקו בקטע. (10 נקודות)
- ב. ההשתלבות של ישראל בכלכלה הגלובלית גרמה לצמצום בהיקף של תעשיות הטקסטיל בארץ, ולהרחבה בהיקף של התעשיות עתירות הידע. הסבר גורם אחד לצמצום בהיקף תעשיות הטקסטיל, וגורם אחד להרחבה בהיקף התעשיות עתירות הידע. (9 נקודות)
- ג. הסבר שני גורמים למיקום של מרכזי המחקר והפיתוח של תעשיות עתירות ידע בישראל. (9 נקודות)

3. איכות הסביבה – שטחים פתוחים

א. לשמירה על שטחים פתוחים יש השפעה על חיי התושבים בתחומים שונים.

לפניך רשימה של שלושה תחומים כאלה:

— איכות הסביבה

— חברה ותרבות

— כלכלה

בחר בשני תחומים מן הרשימה, והסבר את החשיבות של השמירה על שטחים פתוחים בתחומים האלה. (12 נקודות)

ב. תאר שלושה גורמים שבגללם הצטמצמו השטחים הפתוחים בישראל. (10 נקודות)

ג. ציין דרך אחת שבאמצעותה רשויות התכנון מסייעות לשמירה על שטחים פתוחים. (6 נקודות)

4. אזורי גלעין ושוליים – אטלס ישראל החדש

א. עיין בשתי מפות באטלס ישראל החדש:

— **מפה א: מחוזות, נפות ואזורים טבעיים, 2007**, בעמוד 8.

— **מפה א: מדד חברתי-כלכלי, 2003**, בעמוד 72.

ציין איזה מחוז הוא אזור גלעין, ואילו שני מחוזות הם אזורי שוליים בישראל. נמק את תשובתך על פי נתוני המדד החברתי-כלכלי. (9 נקודות)

ב. עיין במפה א: מוסדות להשכלה גבוהה, 2006, בעמוד 66 באטלס ישראל החדש.

(1) ציין שני הבדלים בין אזור הגלעין לבין אזורי השוליים במספר המוסדות להשכלה גבוהה (אוניברסיטאות, מוסדות להכשרת מורים ומוסדות אחרים). (5 נקודות)

(2) הסבר כיצד מוסדות להשכלה גבוהה המוקמים באזורי השוליים יכולים לסייע לצמצום הפערים בין הגלעין לשוליים בישראל. (5 נקודות)

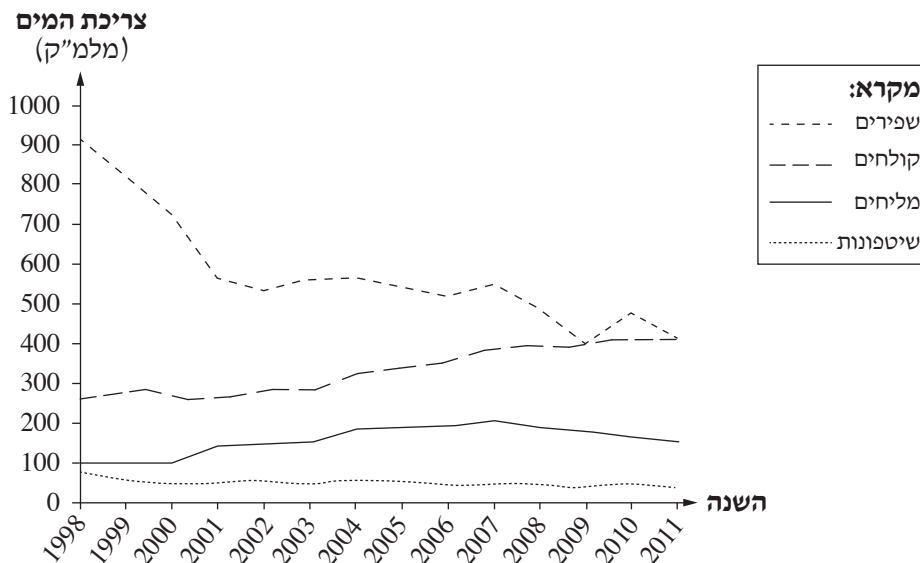
ג. ממשלת ישראל מפתחת מיזמים (פרויקטים) בתחום התחבורה, כדי לצמצם את הפערים בין הגלעין לשוליים.

ציין מיזם אחד כזה, והסבר כיצד הוא עשוי לצמצם את הפערים. (9 נקודות)

5. מים

הגרף שלפניך מציג את צריכת המים בחקלאות לפי סוג המים, בשנים 1998-2011. עיין בגרף וענה על הסעיפים א-ג שאחריו.

צריכת המים בחקלאות לפי סוג המים, בשנים 1998-2011
(במיליוני מ"ק)

(מתוך אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה)

- א. תאר את מגמת השינוי בצריכה של כל אחד מסוגי המים המוצגים בגרף. (6 נקודות)
- ב. בחר שני סוגים של מים לא שפירים המוצגים בגרף, ותאר יתרון אחד וחסרון אחד בשימוש בכל אחד מסוגי המים שבחרת. תוכל לתאר יתרונות וחסרונות לא רק בחקלאות (סך הכול – שני יתרונות ושני חסרונות). (12 נקודות)
- ג. במדינת ישראל יש מחלוקת בנוגע להקצאת מים שפירים לשימוש בחקלאות. יש הטוענים שצריך לצמצם את הקצאת המים השפירים לשימוש בחקלאות, ואחרים טוענים כי יש להשאיר אותה כמו שהיא.
- הצג נימוק אחד התומך בכל אחת מן הטענות (סך הכול – שני נימוקים). (10 נקודות)

6. ים המלח – מדרש תמונה

- בנספח שתי תמונות של אזור ים המלח. עיין בהן, וענה על הסעיפים א-ג.
- א. ציין שימוש קרקע אחד הנראה בכל אחד מן התמונות (סך הכול – שני שימושי קרקע). (7 נקודות)
- ב. ציין שני מאפיינים פיזיים של אזור ים המלח, והסבר את התרומה של כל אחד מהם לפיתוח אחד משימושי הקרקע שצינת בסעיף א. (12 נקודות)
- ג. באגן הצפוני של ים המלח מפלס המים יורד בשנים האחרונות במידה ניכרת. הסבר שני גורמים לירידת מפלס המים, ותאר את השפעת הירידה על אחד משימושי הקרקע הנראים בתמונות. (9 נקודות)

שים לב!

שאלה 7 מיועדת לתלמידים שקראו את המאמר: "האופציה הימית השדרה הכחולה" מאת ארנון סופר.
(קתדרת חייקין לגאואסטרטגיה, אוניברסיטת חיפה 2014)

7. מאמר – "האופציה הימית השדרה הכחולה"

לפניך טענה המוצגת במאמר.

"ישראל מתקרבת מאוד לגבול כושר הנשיאה שלה".

- א. הצג שני נימוקים שמביא מחבר המאמר לביסוס טענה זו. (12 נקודות)
- ב. (1) על פי המאמר, בעשורים הבאים עשויים לחול שינויים בביקוש לתשתיות. לפניך שלושה תחומים של תשתיות:

— תחבורה

— מים

— חקלאות

הצג את השינוי הצפוי בביקוש לתשתיות בשניים מן התחומים האלה.

(8 נקודות)

- (2) הסבר כיצד, לטענת המחבר, הקמת איים מלאכותיים יכולה לתת מענה לכל אחד מן

השינויים שהצגת. (8 נקודות)

/המשך בעמוד 7/

פרק שני – גאוגרפיה של המזרח התיכון

(44 נקודות)

ענה על שתיים מהשאלות 8-12 (לכל שאלה – 22 נקודות; מספר הנקודות לכל סעיף רשום בסופו).

8. נהר הפרת

- א. עיין באטלס ותאר את תוואי הזרימה של נהר הפרת.
בתשובתך ציין את המדינות שהוא עובר בהן, ובכל מדינה – את יחידות הנוף שהוא זורם בהן.
(10 נקודות)
- ב. למדינות שנהר הפרת עובר בהן יש יתרונות וחסרונות ממנו.
הסבר יתרון וחיסרון שיש למדינה שהמוצא של הנהר נמצא בה.
הסבר יתרון וחיסרון שיש למדינה ששפך הנהר נמצא בה.
(12 נקודות)

9. הגירה

- א. בטבלה שלפניך מוצג מאזן ההגירה* במדינות אחדות במזרח התיכון בשנת 2014.
בחר מן הטבלה שלוש מדינות, והסבר את הגורם העיקרי שהביא למאזן ההגירה בכל אחת מהן.
(11 נקודות)

מאזן הגירה במדינות במזרח התיכון

(2014)

מאזן הגירה (לאורך נפש)	המדינה
27.35	קטאר
17.22	ירדן
0.46	טורקיה
-0.19	מצרים
-113.51	סוריה

(מתוך האתר www.cia.gov)

- ב. הסבר מהי "הגירה סיבובית", וציין שני יתרונות שיש למדינות המוצא מהגירה זו.
(11 נקודות)

*מאזן הגירה – ההפרש בין מספר המהגרים הנכנסים למקום מסוים לבין מספר המהגרים היוצאים ממנו

10. איכות הסביבה במפרץ אילת

- א. ציין שלושה מקורות לזיהום הסביבה באזור מפרץ אילת, ולכל אחד מהם הסבר מהו הנזק הנגרם לסביבה. (12 נקודות)
- ב. מפרץ אילת הוא לשון ים סגורה.
- הסבר מדוע מאפיין פיזי זה עשוי להגביר את רמת הזיהום בים ובחוף. (6 נקודות)
- ג. הסבר גורם גאופוליטי שמקשה על טיפול בזיהומים במפרץ אילת ובחופיו. (4 נקודות)

11. ערים בלבנון

בטבלה שלפניך מוצגים נתונים על אוכלוסיית הערים הגדולות בלבנון.
עיין בטבלה, וענה על הסעיפים א-ג שאחריה.

אוכלוסיית הערים הגדולות בלבנון

(2014)

העיר	האוכלוסייה
ביירות	1,916,100
טריפולי	229,938
צידון	163,554
צור	135,204

(מתוך האתר worldpopulationreview.com)

- א. קבע מהו סוג המדרג העירוני בלבנון, ונמק את קביעתך. (5 נקודות)
- ב. עיין באטלס, תאר שני יתרונות שיש במיקום של ביירות, והסבר כיצד הם מסייעים להתפתחות של העיר. (10 נקודות)
- ג. הערים טריפולי וצור שוכנות לחוף הים התיכון.
עיין באטלס, והסבר שני גורמים אפשריים להבדל בגודל האוכלוסייה בין שתי הערים.
(7 נקודות)

שים לב!

שאלה 12 מיועדת לתלמידים שקראו את המאמר:
"התיעוש בערב הסעודית – סיפור הצלחה בלב העולם המוסלמי" מאת קונרד שליפקה,
בתוך: **המזרח התיכון בפתח המאה ה-21** – מבחר מאמרים בגאוגרפיה לחטיבה העליונה.

12. מאמר – "התיעוש בערב הסעודית – סיפור הצלחה בלב העולם המוסלמי"

- א.** בעיר יַנְבֵּע (יַנְבוּע) שבערב הסעודית הוקם מרכז תעשייה גדול, המתמחה בתעשייה אחת. ציין את ענף התעשייה שהוקם ביַנְבֵּע, והצג שני גורמים למיקום של מרכז התעשייה בעיר זו. (11 נקודות)
- ב.** תאר, על פי המאמר, שלושה קשיים לפיתוח של תעשייה מודרנית בערב הסעודית. (11 נקודות)

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך

נספח: מדרש תמונה
الملحق : تحليل صورة

תמונה 1
الصورة 1

צילום: ד"ר אבישי טייכר
تصوير: د. أفشاي تاخير

תמונה 2
الصورة 2

